

Den danske  
Tysklandsbrigade  
1947-1958



Peter Hertel Rasmussen

Den danske  
Tysklandsbrigade  
1947-1958

Syddansk Universitetsforlag 2019

University of Southern Denmark Studies in  
History and Social Sciences vol. 579

© Forfatteren og Syddansk Universitetsforlag 2019  
Sats og omslag: Dorthe Møller, Unisats ApS  
Tryk: Specialtrykkeriet Arco  
Omslagsbillede: Tysklandsbrigaden ved Gottorp Slot i 1949.  
Foto er velvilligst stillet til rådighed af  
Dansk Centralbibliotek for Sydslesvig.

ISBN 978-87-408-3156-6

Udgivet med støtte fra:  
Helen og Ejnar Bjørnows Fond  
Den Hielmstjerne-Rosencroneske Stiftelse  
Landsdommer V. Gieses Legat  
Traugott Møllers Fond

Mekanisk, fotografisk, elektronisk eller  
anden mangfoldiggørelse af denne bog  
er kun tilladt med forlagets tilladelse eller  
ifølge overenskomst med Copydan

Syddansk Universitetsforlag  
Campusvej 55  
5230 Odense M

[www.universitypress.dk](http://www.universitypress.dk)

# INDHOLD

FORORD .....	13
INDLEDNING.....	15

## DEL I Den danske Tysklandsbrigade i den britiske besættelseszone 1947-1949: den politiske baggrund, Brigadens opstilling og årene i Ostfriesland

KAPITEL I Den politiske udvikling i Tysklandsspørgsmålet frem til Tysklands kapitulation i maj 1945 .....	23
Storbritanniens efterkrigsplanlægning og zoneopdelingen af Tyskland .....	23
De mindre allierede: Belgien, Holland og Norge og den kommende besættelse af Tyskland .....	31
Den fjerde af de mindre allierede: Danmark og den kommende besættelse af Tyskland .....	32
KAPITEL II Efter befrielsen i maj 1945: befrielsesregeringen og Tysklandsdivisionen frem til regeringsskiftet i november 1945 .....	39
Maj 1945 .....	39
Udenrigsminister Christmas Møllers første møde med den britiske gesandt .....	42
Den britiske Rhinhærs rolle i den britiske beslutningsproces .....	48
De fortsatte drøftelser mellem den britiske militærmission og Krigsministeriet samt statsminister Vilhelm Buhls trontale .....	49
KAPITEL III Venstre-regeringen og spørgsmålet om dansk deltagelse i besættelsen af Tyskland: første runde, november 1945 – maj 1946 ..	51
Skiftet på udenrigs- og forsvarsministerposterne .....	51
Venstre-regeringen og Tysklandsdivisionen: de første markeringer .....	54
Britiske overvejelser og udmeldinger .....	58
Tysklandsdivisionen til Sydslesvig? .....	59

Danske standpunkter og britiske forventninger op til det danske udenrigsministerbesøg i London . . . . .	61
Udenrigsminister Gustav Rasmussens samtaler i London, januar- februar 1946 . . . . .	64
Opfølgning på London-samtalerne, februar-maj 1946 . . . . .	68
KAPITEL IV Den politiske udvikling i Danmark fra maj 1946 til Tysklandsbrigadens udsendelse i foråret 1947 . . . . .	75
Stigende britisk utålmodighed . . . . .	78
Udenrigsministerens samtale med viceudenrigsminister McNeil og den danske delegations forhandlinger i London, november 1946 . . . . .	85
Udviklingen i Tysklandsspørgsmålet og reaktionen i Danmark på delegationsforhandlingerne i London . . . . .	87
Britisk Vesteuropapolitik – og Danmarks politik . . . . .	92
Den britiske reaktion på 1. februar 1947-noten . . . . .	97
Sidste runde af første omgang: Folketingets vedtagelse af loven om Tysklandsbrigadens udsendelse . . . . .	98
KAPITEL V "At vinde freden" – det britiske besættelsesstyre i Tyskland: struktur, opgaver og den britiske Rhinhærs rolle . . . . .	103
Potsdamkonferencen i 1945 og de allieredes beslutninger om Tysklands fremtid . . . . .	103
Den civile forvaltning – Control Commission Germany/ British Element . . . . .	104
Den britiske Rhinhærs rolle . . . . .	109
Holdningen til tyskerne – fraterniseringsforbuddet . . . . .	112
"Tyskland År O" . . . . .	114
KAPITEL VI Den danske hær i den første efterkrigstid – genopbygning og opstillingen af Tysklandskontingentet . . . . .	117
Hærordningen fra 1937 . . . . .	117
Hæren i sommeren 1945: personel og organisation . . . . .	117
Hæren efter 1945: våben og udrustning . . . . .	118
Opstillingen af Tysklandsdivisionen . . . . .	121
Brigadechefens forhandlinger med den britiske Rhinhær i Bad Oeynhausens, februar 1947 . . . . .	128
Nyskabelser i den organisatoriske opbygning af Tysklandsbrigaden . . . . .	131
Motoriseringen af den danske hær . . . . .	131
Begyndelsen til et dansk panservåben . . . . .	131
Militærpolitiet og stabspolitiet . . . . .	132

Den civile del af Tysklandsbrigaden – ”Folk og Værns” rolle . . . . .	134
Retspleje . . . . .	137
Tysklandsbrigadens kaserne i Ostfriesland . . . . .	138
Transport, forsyninger, post, penge – og afgiftsfri spiritus . . . . .	139
Brigadens hospitalsvæsen . . . . .	142
Tysklandsbrigadens afrejse, juni 1947 . . . . .	143
KAPITEL VII Tysklandsbrigadens rolle i den britiske Rhinhærs planlægning for undtagessituationer . . . . .	147
Den danske Tysklandsbrigades deltagelse i beredskabet i tilfælde af en tysk opstand . . . . .	148
KAPITEL VIII Den danske Tysklandsbrigade i Ostfriesland fra sommeren 1947 til efteråret 1949 . . . . .	155
Forholdsordren og en eventuel evakuering af Brigaden til Danmark . . . . .	155
Udvidelsen af brigadens besættelsesområde og ændring af kommandoforholdene . . . . .	159
Opgaver og dagligdagen . . . . .	162
Indkvarteringen . . . . .	165
Familieliv i Ostfriesland . . . . .	166
Strukturelle mangler og begrænsninger i Tysklandsbrigaden . . . . .	167
Mangler i materiellet og i rutinen . . . . .	170
Brigadens opgaver som en del af det britiske besættelsesstyre . . . . .	173
Brigadens deltagelse i øvelser og manøvrer sammen med britiske og norske enheder . . . . .	175
Folk og Værn . . . . .	177
KAPITEL IX Tysklandsbrigaden og krigstidens allierede: UK og Norge	
Forholdet til den norske brigade . . . . .	183
Forholdet til briterne . . . . .	186
KAPITEL X Tysklandsbrigaden og tyskerne: afstandtagen, fraternisering og demokratisering . . . . .	191
Synet på tyskerne og Tyskland i de første efterkrigsår . . . . .	191
Tysk pas- og toldkontrol af dansk militærpersonel? . . . . .	193
Mødet med Tyskland . . . . .	197
”Og så begynder dansen”! Fraternisering med tyskerne: de første måneder . . . . .	198
Den britiske og norske linje i fraterniseringsspørgsmålet . . . . .	210

Den videre udvikling i spørgsmålet om fraternisering mellem danskere og tyskere.....	214
”... sindet at få fastsat følgende bestemmelser for samkvem med civilbefolkningen i Tyskland” .....	217
Indgåelse af ægteskab mellem danske soldater og tyske piger.....	223
Den daglige omgang med tyskerne .....	225
Brigaden og den britiske militærregerings administration af tyske anliggender .....	226
”Cerutter og bolcher” – Brigaden og valutareformen i 1948 – på vej mod normale tilstande .....	232
Danmark som besættelsesmagt .....	233
Den tyske befolknings holdning til danskerne.....	234
Med fuld musik gennem Schleswig .....	235
KAPITEL XI ”I politisk urolige tider som de nærværende”: Tysklandsbrigaden og den kolde krig, den skandinaviske forsvarsunion samt London-forhandlingerne om forlængelse af brigadeoverenskomsten i 1948.....	239
Regeringsskiftet november 1947 .....	239
Den kolde krig.....	240
Tysklandsbrigaden, påskekrisen og den tidlige kolde krig: regeringens overvejelser .....	243
Tysklandsbrigaden og forhandlingerne om en skandinavisk forsvarsunion .....	245
Forlængelsen af brigadeoverenskomsten og spørgsmålet om en flytning af brigaden til Holsten .....	247
De britiske overvejelser .....	249
De danske overvejelser om en forlængelse af brigadeoverenskomsten ..	253
London-forhandlingerne om forlængelsen af brigadeoverenskomsten, december 1948 .....	255

## DEL II Fra besættelse til forsvar: det danske Tysklandskommando fra Danmarks medlemskab af NATO i 1949 til Vesttysklands optagelse i NATO i 1955

KAPITEL XII Tysklands deling, flytningen til Holsten og omorganiseringen til Det danske Kommando i Tyskland, 1949-1950 .....	261
Den nye politiske virkelighed – grundlæggelsen af Forbundsrepublikken Tyskland og Tysklands deling .....	261



Flytningen til Holsten . . . . .	268
Afviklingen af Tysklandsbrigaden og opstillingen af Det danske Kommando i Tyskland . . . . .	271
Itzehoe – by og kaserne . . . . .	272
KAPITEL XIII Danmark i Atlantpagten 1949-1951: dansk forsvars- planlægning, britiske overvejelser om forsvaret af Danmark og forlængelsen af overenskomsten i 1950. . . . .	275
Tysklandskommandoet som forsvarsstyrke i Slesvig-Holsten . . . . .	275
Britiske overvejelser i 1949 og 1950 om forsvaret af Vesteuropa og Nordvesteuropa. . . . .	277
Forsvaret af den jyske halvø: forstærkningsproblematikken og spørgsmålet om Atlantpagtens forsvarslinje mod øst . . . . .	278
Omorganiseringen af det danske forsvar . . . . .	282
Hvor langt østpå skulle forsvarslinjen lægges?. . . . .	283
Hedtoft-regeringen træder tilbage, og Erik Eriksen danner ny regering . . . . .	285
Allieret nej til en forsvarslinje langs Elben . . . . .	286
NATO's kommandostruktur for forsvaret af den jyske halvø . . . . .	286
Tysklandskommandoet underlægges Atlantpagtens militære øverstbefalende . . . . .	288
Forlængelse af overenskomsten med Storbritannien, britiske synsvinkler . . . . .	289
”Efter almindelige udenrigspolitiske betragtninger”: danske synspunkter på spørgsmålet om en forlængelse . . . . .	292
Forhandlingsforløbet . . . . .	292
Udvidelse af Tysklandskommandoet?. . . . .	293
Ændrede kommandoforhold i den britiske zone . . . . .	294
Den norske beslutning om hjemflytningen af den norske Tysklandsbrigade . . . . .	295
KAPITEL XIV Den tyske vinkel: Tysklandskommandoet i spændingsfeltet mellem dansk forsvarspolitik, britisk Tysklandspolitik og slesvig- holstensk politik 1951-1953 . . . . .	297
Dansk udenrigsministerbesøg i Bonn . . . . .	297
”En temmelig selvstikker nationalisme” – Husum-sagen 1951-1952 . . . . .	303
Efter den norske hjemtrækning: ændret garnisonering og udvidelse af den danske styrke syd for grænsen 1951-1953? . . . . .	310
Socialdemokratiets stilling. . . . .	317

Tysk accept af flytningen og udvidelsen af Tysklandskommandoet . . . . .	319
Socialdemokratiets nej . . . . .	321
Hjemtrækning af Tysklandskommandoet? . . . . .	324
Fortsatte bestræbelser på at få allierede forstærkninger til Slesvig-Holsten . . . . .	327
Kritik i Slesvig-Holsten af kasereringsplanerne . . . . .	330
Undervejs mod folketingsvalget i september 1953 . . . . .	331
<b>KAPITEL XV Den politiske udvikling omkring Tysklandskommandoet fra valget i september 1953 til 1955 . . . . .</b>	<b>335</b>
Den nye regering . . . . .	335
Den udenrigs- og sikkerhedspolitiske baggrund:	
Europahærens forlis . . . . .	335
Kaserneproblematikken . . . . .	336
På vej mod vesttysk NATO-medlemskab. . . . .	338
Forlængelserne af loven om Tysklandskommandoet . . . . .	340
Tysklandskommandoet og forsvaret af den jyske halvø . . . . .	340
<b>KAPITEL XVI Forhandlingerne om den nye stationeringsaftale 1953-1956 . . . . .</b>	<b>343</b>
Vesttyskland bliver en suveræn stat. . . . .	343
En dansk stationeringsaftale? . . . . .	343
Finansoverenskomsten . . . . .	345
Spørgsmålet om retten til fortsat at drive dansk efterretningsvirksomhed i besættelsesområdet . . . . .	348
Ved vejs ende – Dansk Militær Grænsekontrol i Kupfermühle. . . . .	349
<b>KAPITEL XVII Tysklandskommandoet i Holsten – chefskifte, beredskabsplanlægning, hverdagen og forholdet til den tyske befolkning 1950-1955 . . . . .</b>	<b>355</b>
Chefskiftet. . . . .	355
Det dansk-norske forsvar ved Kielerkanalen 1950-1953 – planlægningen i Vestre Landsdelskommando . . . . .	356
Forsvarsplanlægning inden for rammerne af den allierede dækningsstyrke 1950-1953 . . . . .	358
Evakuering af det danske mindretal i Sydslesvig til Danmark? . . . . .	361
Efter den norske hjemtrækning: dansk beredskabsplanlægning 1953-1955 . . . . .	364
Hverdagen . . . . .	366
Tysklandskommandoets deltagelse i større NATO-øvelser . . . . .	366

Forholdet til den tyske befolkning . . . . .	368
Fraterniseringsforbuddets endelige ophævelse i 1955 . . . . .	372

## DEL III Undervejs mod tysk genbevæbning: Tysklandskommandoet fra 1955 til hjemtrækningen i foråret 1958

KAPITEL XVIII Tysklandskommandoets sidste år i Itzehoe 1956-1958 . . . . .	377
Forsvaret af Danmark og den atomare dimension . . . . .	377
De politiske rammebetingelser i Danmark . . . . .	378
Det første forsøg på at trække Tysklandskommandoet hjem i 1957 . . . . .	379
Den politiske udvikling om Tysklandskommandoet efter Trekantregeringens dannelse . . . . .	382
Hjemtrækningen af Tysklandskommandoet . . . . .	383
KAPITEL XIX Dansk-tysk samarbejde på det landmilitære område . . . . .	385
De første ansatser til et samarbejde . . . . .	385
Den tyske genoprustning i Slesvig-Holsten i 1955-1956 og samarbejdet med danskerne: de indledende manøvrer . . . . .	386
Begyndelsen til et dansk-tysk samarbejde på det landmilitære område . . . . .	387
Den videre opbygning af Bundeswehr i Slesvig-Holsten . . . . .	390
KAPITEL XX . . . . .	393
Efterspil . . . . .	393
AFSLUTNING . . . . .	397
En nutidig vinkel . . . . .	397
Perioden fra 1945 til 1949 – set fra København . . . . .	398
Den militære vinkel . . . . .	407
Set fra London . . . . .	408
Set fra den britiske besættelseszone . . . . .	411
Perioden fra 1949 til 1955 – set fra København . . . . .	412
Set fra London . . . . .	417
Set fra Tyskland . . . . .	418
Perioden fra 1955 til 1958 . . . . .	419

ENGLISH SUMMARY .....	42I
BIOGRAFISKE OPLYSNINGER.....	426
FORSKNINGSOVERSIGT.....	432
Dansk forskning .....	432
Udenlandsk forskning.....	436
KILDEOVERSIGT.....	438
Danske arkivalier.....	438
Udenlandske arkivalier .....	439
BIBLIOGRAFI.....	44I
Kildeudgivelser .....	44I
Biografiske håndbøger, leksika, atlas.....	44I
Erindringer, dagbøger samt skrifter udgivet ved Tysklandsbrigadens/-kommandoets foranstaltning .....	442
Benyttet litteratur .....	442
Tidsskriftartikler .....	449
Upublicerede specialer .....	450
Interviews .....	450
Upublicerede kilder.....	45I
ILLUSTRATIONER.....	455
PERSONREGISTER .....	456